

УДК 341.01:341.213.2(+341.211.3)
DOI <https://doi.org/10.32841/ILA.2020.24.05>

МЕЛЬНИК В. М.,
кандидат політичних наук,
асистент кафедри політології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
викладач кафедри філософії та суспільних наук
Вінницького національного медичного університету
імені М. І. Пирогова,
головний редактор наукового журналу «Аннали юридичної історії»

ЧОМУ ВІЗАНТІЯ НЕ ЗМОГЛА ОТРИМАТИ КОНТРОЛЬ НАД ТЮРКСЬКИМ КАГАНАТОМ? (ЗРОСТАННЯ РОЛІ КИТАЮ В МІЖНАРОДНИХ УГОДАХ ТА ВАСАЛЬНИХ ПРИСЯГАХ НАПРИКІНЦІ VI СТОЛІТТЯ)

Анотація. Стаття присвячена малодослідженій проблематиці міжнародних угод у центральноазійському регіоні другої половини VI ст. н. е. Авторський інтерес фокусується навколо мирної угоди між Тюркським каганатом і Суйським Китаєм (584 р.), васальної присяги тюркського кагана на вірність китайському імператору (586 р.), імператорської постанови про відкриття китайського ринку для тюркських купців (588 р.). Ці факти аналізуються в концептуальному контексті візантійсько-тюркських відносин, що були охарактеризовані істориком Левом Гумільовим як «степове візантійство». Позиція автора полягає у відстоюванні тези про полівасалітет Тюркського каганату. Тюркські кагани не вбачали проблем у принесенні присяг на вірність візантійським (східноримським) і китайським володарям одночасно. Де-юре візантійські, персидські та китайські юридичні документи визначали тюрків як «васалів», «підданих» або «федератів». Де-факто тюрки володіли сильними політичними структурами і прагнули міняти «сюзеренів» у відповідності з конкретними економічними інтересами. Ось чому грамотна економічна політика китайського імператора Веня-Ді позбавила візантійців можливості політичного втілення їхніх публічно-правових претензій в межах Тюркського каганату. Однак тюрки потрапили в пастку династії Суй. Піддавшись на китайські провокації, тюркські кагани децентралізували свої володіння. Поява західної орди та східної орди політично знищила перші паростки тюркської державності. Тому авторське твердження однозначне: Тюркський каганат 552–603 рр. не може бути юридично визначений як «повноцінна» суверенна держава. Юридичний статус Тюркського каганату слід тлумачити як «полівасальне кочівницьке політичне утворення». Ключовими геополітичними конкурентами за вплив на тюркських каганів виступали передусім китайці та візантійці. Проте стратегічні інтереси як китайців, так і візантійців були спрямовані на недопущення зростання могутності Ірану. Ось чому Східна Римська імперія (Візантія) та китайська династія Суй всіяко підтримували життєздатність політичних інституцій тюрків.

Ключові слова: Тюркський каганат, династія Суй, Східна Римська імперія (Візантія), мирний договір 584 року, васальна присяга 586 року, торговельна угода 588 року.

Постановка проблеми. Найважливішою проблемою в історії міжнародного права VI–VII ст. н. е. залишається дослідження зміни геополітичних орієнтирів правителями повноправних державних утворень в межах Великого шовкового шляху [1; 2]. «Повноправність» в ті часи визначалась наявністю фіксованих і визнаних імперських повноважень правителя [3, с. 63–108]. Тільки взаємне визнання дозволяло монархам входити до вузького клубу «повноцінних державностей». Протягом 580–600 рр. такою повноцінністю однозначно володіли:

1. Східна Римська імперія (Візантія) на чолі з римським імператором.
2. Новоперсидське царство Сасанідів на чолі з шахіншахом («царем царів»).
3. Китайська імперія династії Суй на чолі з «Ді» (імператором).
4. Царство Гуптів у долині р. Ганг на чолі з нащадками династії раджі Шрі-Гупти.

Не вирішені раніше частини проблеми. Специфіка міжнародного права протягом IV–VIII ст., в момент трансформації пізньої античності в раннє середньовіччя, зумовлювалася наявністю правосуб'єктних («повноцінних») і неправосуб'єктних («неповноцінних») державних утворень [4, с. 3–12]. Конкуренція всередині першої групи (умовно: Візантія, Китай, Індія, Персія) формувала політичний порядок денний у країнах другої групи [приклад: 5, рр. 386–399].

Для прикладу, Аварський каганат визнавав себе васально залежним від Східної Римської імперії [6, с. 192; 7, *Menander* 5, 14, 33, 34, 35; 8, с. 196]. Однак цей факт не заважав йому вступати в збройні протистояння з імператорськими військами [7, *Menander* 26, 27, 28 etc.]. Аналогічно поводити себе германські племена лангобардів та вестготів або слов'янське населення Подніпров'я – анти [7, *Menander* 6]. Всі племена Східної Європи визнавали юридичну зверхність східноримських імператорів та послуговувались давнім публічно-правовим режимом *lex foedus*, який інкорпорував «варварів» до сфери геополітичних інтересів Константинополя [6, с. 246–247; 9, рр. 23–34; 10]. Тому аварські чи слов'янські війни проти Візантії розглядались останньою як бунти або повстання [контекст: 7, *Menander* 27 et 28, 50].

Справді «зовнішньою» війною, з юридичних позицій, могло бути лише протистояння з Персією [приклад мирних переговорів: 7, *Menander* 48] або будь-якою іншою «повноцінною» державою перерахованої «золотої четвірки» [1; 2; 5]. Оскільки Візантія не мала кордону з китайцями чи індусами, а Великий шовковий шлях і аравійсько-йеменська торгівля сприяли діловим стосункам із їхніми державними утвореннями, то конкуренція за потоки товарів зумовлювала перманентний військовий конфлікт Візантії із сусідкою-Персією [11, рр. 646–647]. Якраз на 572–591 рр. припадає чергова ірано-візантійська війна [12, с. 92–122]. Її причиною було намагання східноримського імператора Юстина II (роки правління: 565–578) підпорядкувати своїй владі західнотюркську орду на чолі з тестем персидського шахіншаха Істемі-каганом [7, *Menander* 18, 19, 20; 8, с. 199]. Юстин II в 567 р.

надав західним тюркам *lex foedus* на східноєвропейські рівнини, приму-сивши аварів відступити в Паннонію (сучасна Угорщина) [6, с. 288–289]. Врешті, важливою причиною такої імператорської милості, на наш погляд, слід визнати прагнення Константинополя запровадити «північний потік» *Великого шовкового шляху* – обійти персидський Закаспійський регіон степовими районами північного Прикаспія та Волго-Уральського межиріччя [13, с. 202–204]. Союзником візантіїців у цьому прагненні був якраз Великий Тюркський Ель (каганат) на чолі з Гектюрк-каганами із роду Ашина [11, р. 649].

Візантійський слід у політико-правовій історії Тюркського Елю надзвичайно суттєвий. В 567–568 рр. західна орда тюрків вступила у васальні відносини із Константинополем, тоді як східна орда вважала себе формально залежною від Новоперсидського царства. Погана координація тюрко-візантійських сил на початку чергової війни з Іраном не дозволила їм перемогти персів. Однак прагнення персів позбавити тюрків контролю над експортом китайських товарів у Согдіані (Центральній Азії) вимусило східну орду шукати тісніших зв'язків із китайцями. Так, тюркський каган Татпар (роки правління: 572–581) прийняв буддизм і сприяв культурному проникненню китайців у монгольські степи – батьківщину тюрків [14; 15; 16, с. 83].

У свою чергу, західнотюркська орда в 576–581 рр. пройшла через внутрішні чвари, що призвело до протистояння частини цієї орди з візантійськими гарнізонами приазовських і кримських фортець [14, с. 47–50]. Проте у 581 р. буддист Татпар помер, і «алтайський трон» зайняв новий каган – Бага-Ишбар-хан (роки правління: 581–587) [14, с. 106]. На початку свого володарювання він намагався відновити давні взаємини Тюркії та Візантії, юридично встановлені угодами 567–568 рр. Що характерно, тюрки не шукали абсолютного визнання себе «повноцінною» державністю. Ймовірно, вони просто знаходилися в іншій цивілізаційній парадигмі, де політична реальність зумовлювала правові рішення [цікавий погляд: 8, с. 199]. Внутрішня незалежність для тюркських народів і правлячих династій, як показує історичний досвід, завжди була важливіша від зовнішніх проявів суверенності [8, с. 199]. Якщо для вирішення нагальних політичних завдань потрібно було формально визнати себе васалами візантійського, персидського чи китайського імператора, то Гектюрк-кагани спокійно йшли на такий крок [14].

Мета нашого дослідження – визначити основні міжнародно-правові інструменти китайської експансії, що не дозволили візантіїцям зміцнити свої позиції в тюрко-монгольських землях.

Виклад основного матеріалу. У 581 р. новим імператором Китаю став Вень-Ді (роки правління: 581–604), котрий не лише заснував нову Суйську династію, але й поставив перед собою амбітну мету повного об'єднання всіх китайських земель [17, с. 104]. Розсваривши тюрків між собою, сприяючи інституціоналізації поділу Тюркського каганату на «західну» й

«східну» орду, в 584 р. вмільй дипломат і хитрий інтриган Вень-Ді домігся мирної угоди між тюрками і династією Суй. Вже у 586 р. Вень-Ді змусив кагана Бага-Ишбара (581–587) особисто, «на колінах» [14, с. 112], прийняти грамоту про передачу всіх кочовищ Тюркського каганату до складу Суйського Китаю [14, с. 112].

Мирна угода 584 р. і васальна клятва 586 р. – поворотні моменти в історії міжнародного права VI–VII ст. [14, с. 111–112]. По-перше, ці юридичні документи засвідчили геополітичне зростання Китаю, створивши фундамент для експансіоністської політики династії Тан у 618–907 рр. По-друге, принизлива передача каганом своєї власності китайському імператору максимально відвернула від нього тюркських ханів окраїнних земель (повстали тюркські загони в Бухарі на чолі з Апа-ханом, проти кагана виступили тюркські племена огузів і хозарів [14, с. 110–111]). Західнотюркські племена, а також племена Північного Кавказу й Приазов'я визнали своїм каганом Кара-Чурина-Тюрка, що також приніс таємну клятву на вірність імператору династії Суй.

Розвиваючи хороші дипломатичні відносини водночас із китайцями та візантійцями (від договору *lex foedus* серед західних тюрків ніхто ніколи офіційно не відмовлявся), Кара-Чурин прагнув розгромити Персію [див. контекст подій: 18]. Втім, такий полівасальний підхід призвів тюрків до третього наслідку юридичного примирення з Китаєм – розпаду Тюркського Елю на західний і східний каганати [11, р. 650]. Процес розпаду зайняв 19 років (584–603) і став найбільшим зовнішньополітичним досягненням суйського імператора Веня-Ді. Однак повному знищенню єдності Тюркського каганату передувала ще низка важливих міжнародно-правових подій.

У 587 р. командир західнотюркської орди Кара-Чурин-Тюрк (пом. в 603 р.) надав особливі пільги хозарам, призначивши їхніх ханів головними «ябгу» (губернаторами) на території Волго-Донського межиріччя. Саме хозари, з моменту краху бухарського повстання Апа-хана 584–587 рр., були головними збирачами податків і політичними наглядачами Кара-Чурина-Тюрка в межах східноєвропейських володінь поки що єдиного Тюркського каганату [про етнічний склад західнотюркської орди див.: 19, с. 53].

Кара-Чурин осів у Хорезмі, передавши торговельну агломерацію Бухари в «спадкове володіння» своєму старшому синові – Янг-Соух-Тегіну (пом. в 589 р.) [14; 20]. Ціла система податкових пільг і принцип спадкового володіння, впроваджені Кара-Чурином у підконтрольній його синові Бухарі, сильно відрізнялися від політичної і правової практики тюрків попередніх часів. В цьому контексті Кара-Чурин-Тюрк і Янг-Соух-Тегін навіть виступили юридичними реформаторами.

Перські і китайські джерела в один голос стверджують, що повстанець Апа-хан в 584–587 рр. жорстоко обмежував права согдійських купців і «заподіював всякі насильства» бухарській купецькій знаті [20, с. 12–13]. З давніх-давен відомо, що Хорезмський оазис і прилегла смуга Туркестану, частиною якої була заможна Согдіана (в давнину – Бактрія), існували майже

виключно за рахунок транзиту китайських товарів до Персії та Візантії [21]. Отже, Великий шовковий шлях годував Бухару. Населення цього міста, заснованого не пізніше VI ст. до н. е., завжди славилася різномовністю і поліконфесійністю. Повстання Апа-хана за збереження споконвічних тен-гріанських традицій тюрків не знайшло підтримки серед бухарців, і багато хто з найбагатших купців був не тільки пограбований дружинниками Апа-хана, а й по-звірячому вбитий. Ці методи експропріації, застосовані щодо жителів Бухари Апа-ханом, не врахували існування потужних фінансових лобі несторіанського, зороастрійського та іудейського штибу. У підсумку бухарці в потрібний момент відкрили ворота об'єднаним військам західної та східної орди та після різанини прихильників Апа-хана покірно прийняли владу нового хана – Янг-Соух-Тегіна [20, с. 13].

Янг-Соух-Тегін правив Бухарою всього два роки (587–589 рр.), але увійшов у фольклор і хроніки як умілий правитель, що підтримував приятельські відносини з усіма етнорелігійними групами міста [22, с. 279]. Крім того, Янг-Соух-Тегін налагодив залізну дисципліну в деморалізованих кочовищах джунгарських абарів та огузів (предків туркменів), змусивши їх охороняти китайські каравани. З міжнародно-правового погляду важливо, що Янг-Соух-Тегін особисто поклявся китайському імператору Веню-Ді у вірності (588 р.), чим убезпечив свого батька Кара-Чурина від можливих доносів китайському уряду з боку буддистської общини Бухари.

Кара-Чурин у 586 р. налагодив дипломатичні стосунки з Венем-Ді [14, с. 117], а в 587 р. його син Янг-Соух приніс васальну клятву династії Суй. Ці кроки поступово привели до зростання значення західнотюркського напрямку в китайській зовнішній політиці [14; 22, с. 279].

Згідно з китайськими хроніками, в 587 р. каган Бага-Ишбар, який тепер вважався васалом китайського імператора, попросив у Веня-Ді «найвищого дозволу» здійснити полювання в межах китайської частини пустелі Гобі [22, с. 239]. Такий дозвіл було отримано в письмовому вигляді. І Бага-Ишбар із невеликим числом власних дружинників увійшов на територію Китаю, де його зустріло пишне імператорське посольство. Веня-Ді особисто наказав приготувати страви для загального «бенкету примирення» між «владикою Піднебесної» і «каганом варварів». Планувалося, що обидва правителі обговорять питання про встановлення кордону в межах пустелі Гобі, а також врегулюють територіальні претензії у Приморському краї (навколо сучасної Північної Кореї). Під час полювання Бага-Ишбар особисто застрелив із лука вісімнадцять оленів, яких оголосили «священним даром суйському імператору». Нічого не віщувало біди, однак після бенкету в кагана стався «нервовий удар» [22, с. 239]. Хвороба прогресувала повільно, але поступово каган втратив здатність керувати залишками Елю. Через місяць він помер [22, с. 235–239; 23, р. 354; 24].

Китайські джерела дуже стримано коментують смерть тюркського кагана [22; 24]. Можливо, саме Веня-Ді відповідальний за смерть свого «васала». Ймовірно, імператор вирішив таким чином повністю розладнати

внутрішню політичну систему Тюркського Елю. Парадоксально: каган, який воював із Китаєм і припинив цю війну напередодні перемоги заради придушення спланованого китайцями повстання в тилу; каган, який приніс особисту присягу вірності суйському імператору і неодноразово став на коліна перед послами Веня-Ді; каган, який вперше в історії тюрків назвав себе «слугою» китайського імператора, – цей каган загинув саме на китайській території [22, с. 239].

Шостий Гектюрк-каган Бага-Ишбар-хан (581–587) несе відповідальність не тільки за здачу політичних інтересів Тюркії Суйському Китаю, але і за створення передумов для розгортання масштабних династичних конфліктів у каганаті [25]. Негайно після підозрілої смерті Бага-Ишбара його рідний син Юн-Улуг і рідний брат Чоллиг-Джабгу почали боротьбу за престол (в літературі представлена також теза про «примирення» між Чоллиг-Джабгу і Юном-Улугом: [14, с. 113]; Л. Гумільов, крім того, вважав, що розгром Апа-хана відбувся не під командуванням Бага-Ишбара, а саме під керівництвом Чоллиг-Джабгу: [14, с. 114–116]). У цьому протиборстві Юн-Улуг, одружений на принцесі з ченського роду (опозиційного централізму Веня-Ді), зайняв антикитайську позицію. Що цікаво, Юн-Улуг запросив військової допомоги в Кара-Чурина-Тюрка. Останній, хоча і продовжував визнавати зверхність Веня-Ді, паралельно задекларував підтримку Юну-Улугу (роки правління: 587–599). Чи не старався Кара-Чурин пришвидшити таким чином розпад агонізуючого каганату?

Впевнений у вбивстві свого батька китайцями, Юн-Улуг отримав від радників пропозицію оголосити Суйському Китаю війну, посилаючись на степовий звичай кровної помсти. Сам Юн Улуг, керуючись емоціями, оголосив домовленості Бага-Ишбара з Венем-Ді недійсними. Рік по тому він перегляне своє рішення, але в 587 р. всі євразійські противники Китаю об'єдналися саме навколо особистості Юна-Улуга.

Брат Бага-Ишбара Чоллиг-Джабгу, що мав із ним раніше багато конфліктів, був обраний «небесним правителем» лише вузьким колом східнотюркської знаті, орієнтованої на династію Суй. Відомо, що саме Чоллиг-Джабгу був головним полководцем під час розгрому згаданого вище повстання Апа-хана в Бухарі [14, с. 115–116]. У той час він і «зійшовся» з китайцями настільки тісно [контекст подій: 14, с. 118; 22, с. 239], що негайно отримав їхню підтримку після смерті Бага-Ишбара. Чоллиг-Джабгу проголосив себе сьомим Гектюрк-каганом, але реальну владу над каганатом він так ніколи й не отримав. Перша причина – мобілізація всіх антикитайських сил Юн-Улугом. Друга – жорсткий виступ бухарської кінноти Янг-Соух-Тегіна проти підвладних Чоллиг-Джабгу кочовищ. Третя, вона ж найголовніша, причина – публічне визнання титулу Юн-Улуга західнотюркським лідером Кара-Чурином.

Туркестан з його заможними несторіанськими та зороастрійськими торговельними кланами належав Кара-Чурину [22; 25]. Тому використання грошового ресурсу центральноазійського купецтва забезпечило Юн-Улугу

швидку перемогу та зумовило його подальшу політику невтручання в західнотюркські справи. Так, антикитайський лідер набув реальної влади, але він зробив це ціною остаточного розмежування тюркського сходу й тюркського заходу [14, с. 118]. Так чи інакше, але ефемерне «правління» Чоллиг-Джабгу тривало всього кілька місяців (587–588), поки він не був убитий одним із антикитайськи налаштованих вояків.

Юн-Улуг вшанував Чоллиг-Джабгу як кагана, але формальний відлік свого правління вів саме від 587 р. Реально правив він Тюркським Елем із 588 по 599 рр., зробивши протягом цього часу багато кроків для порятунку країни від реального суйського сюзеренітету. На руку йому грало небажання китайців вступати в масштабну війну на півночі, оскільки Веню-Ді кинув усі сили імперії на ліквідацію сепаратистських рухів півдня.

Імператор Веню-Ді (581–604) офіційно визнав Юн-Улуга (587–599) правителем і навіть своїм «братом», а також переслав на честь інтронізації кагана подарунок – дві тисячі великих шовкових тканин. Внутрішньобуддистська боротьба течій і сект, жорстокі інтриги чиновників проти купців, великі селянські повстання в центральному Китаї і постійна війна проти самопроголошених «царів» на півдні країни не дозволяли Веню-Ді зволікати у вирішенні внутрішніх політичних проблем. Отримавши в 588 р. від Юн-Улуга визнання «братства» і формальне підтвердження мирного договору 584 р. (перебуваючи в хиткому становищі Юн-Улуг вирішив відмовитися від першопочаткової радикальної антикитайської риторики), Веню-Ді видав знакову для історії міжнародного права *«Імператорську постанову про відкриття всіх китайських ринків для торгівлі з тюрками»* [14; 22].

Залучення купців до імператорського двору і ставка імператора на фінансово-економічну еліту зробили свою справу. Він вирішив, що інкорпорувати величезний Тюркський каганат можна тільки економічними привілеями, заманюючи купців значними фінансовими вигодами [26, с. 92–97]. Після видання *Імператорської постанови 588 р.* усі тюрки (без поділу на східних і західних) оголошувалися Веню-Ді рівноправними з іншими китайцями, отримували право торгувати на китайських ринках із урахуванням дотримання норм китайського законодавства. Ставлення китайців до тюрків як до варварів-воїнів, яких можна використовувати лише як найманців під час міжусобних воєн, похитнулося і змінювалося. Тюрки, у свою чергу, повинні були максимально Китаїзуватися, усвідомлюючи всі переваги матеріальної культури й економічної потужності Піднебесної над власним «степовим варварством». Цей задум Веню-Ді реалізовувався не вперше у багатостолітній китайській історії, але вперше отримував таке потужне законодавче закріплення. При цьому, що дуже важливо, в Імператорській постанові тюрки свідомо розглядалися як піддані Веню-Ді, рівні в своїх правах жителям столичного Чан'аня. Цією постановою нівелиювався принциповий поділ на китайців і варварів, що домінував доти в легістських та конфуціанських філософсько-правових доктринах Китаю [контекст: 14, с. 135].

Надавши тюркам «свободу дій» на ринках Китаю, Вень-Ді в другій половині 588 р. почав велику війну проти самопроголошеного царства Чень, що, звичайно ж, на кілька років дозволило каганату відпочити від активного втручання офіційного Чан'аня.

Юн-Улуг (587–599) і Кара-Чурин-Тюрк (став *останнім* Гектюрк-каганом у 599–603 рр.) домовилися про традиційний розподіл Елю на дві орди – східну і західну. В 588 р. Кара-Чурин отримав від кагана статус «другої людини в Тюркському Елі». Деякими документами він також почав іменуватися співправителем Юн-Улуга [14, с. 118], хоча йдеться скоріше про вплив як радника. Кара-Чурин домігся визнання себе «рівним верховному правителю», де-факто контролюючи всі вектори політики каганату в період 588–599 рр. [14, с. 118]. Ця обставина дозволяє нам стверджувати, що через Кара-Чурина [14, с. 112] в каганаті продовжував домінувати китайський інтерес.

Висновки і тематика подальших досліджень. Кара-Чурин виявився уособленням специфічно тюркської практики полівасалітету – одночасної служби васала кільком політичним сюзеренам [14, с. 120]. Оскільки опорою влади Кара-Чурина-Тюрка були кочові племена візантійських федератів (хозари, булгари-утригури, алани, сабіри – всі вони користувались режимом *lex foedus*), а в Бухарі реальна влада належала християнським купцям несторіанського віросповідання, то нескладно констатувати одночасний прокитайському вектору поворот зовнішньої політики Юн-Улуга в сторону Східної Римської імперії (Візантії) [27, с. 72]. Це відновлення дружніх зв'язків ми здатні простежити завдяки відчутному збільшенню кількості несторіанських, монофізитських і особливо ортодоксально-християнських купців в монгольських степах і на Алтаї [28, с. 18]. Вперше з часів смерті Мугана-кагана (роки правління: 553–572) монгольський степ отримав новий приплив християн і візантійських священиків, а також посольства від східноримського імператора Маврикія (роки правління: 582–602) [18; 14, с. 120; 29, с. 82]. Політика «візантинізації степу», що характеризується Л.Н. Гумільовим як «*поширення культури степового візантійства*» [30, с. 46–51], знову стала вигідною Східній Римській імперії, що, звичайно ж, диктувалося черговою трансформацією стратегічних умов ірано-візантійської війни 572–591 років.

Література:

1. Hansen Valerie. *The Silk Road: A New History*. Oxford: Oxford University Press, 2015. 328 pp.
2. Whitfield Susan. *Silk, Slaves, and Stupas: Material Culture of the Silk Road*. Oakland: University of California Press, 2018. XI+339 pp.
3. Мельник В.М. Смена эпох: очерк формирования римско-византийской доктрины международного права (III–VI века). *Аннали юридичної історії*. 2018. Том 2. Номер 1–2. С. 63–108.
4. Мельник В.М. Замечания о международной правосубъектности варварских королевств Европы (V–VI века). *Альманах міжнародного права*. Одеса: ВД «Гельветика», 2019. Вип. 21. С. 3–12.

5. Skaff Jonathan Karam. Ideological Interweaving in Eastern Eurasia: Simultaneous Kingship and Dynastic Competition, 580–755. *Empires and Exchanges in Eurasian Late Antiquity: Rome, China, Iran, and the Steppe, ca. 250–750* N. Di Cosmo & M. Maas (Eds.). Cambridge: Cambridge University Press, 2018. Pp. 386–399.
6. Кулаковский Ю.А. *История Византии*. Т. II. 518–602 гг. СПб.: Алетейя, 1996. 400 с.
7. Менандр Византиец. *История. Византийские историки: Дексипп, Эвнаний, Олимпиодор, Малх, Петр Магистр, Менандр, Кандид Исавр, Ноннос и Феофан Византиец*. Перевод Г. С. Дестуниса. Рязань: Александрия. 2003. С. 229–335.
8. Серов В.В. Ранневизантийская дипломатия в 60–70-е гг. VI в. *Известия Алтайского государственного университета*. 2009. № 4-1 (64). С. 195–201.
9. Buono-Core Varas Raúl. Los Tratados en el Mundo Romano. *Revista de estudios histórico-jurídicos*. 2003. No 25. Pp. 23–34.
10. Scharf Ralf. Foederati. Von der völkerrechtlichen Kategorie zur byzantinischen Truppengattung. *ТУСНЕ*. 2001. Supplementband 4. 164 S.
11. Çağlayan Yegane. V–VII Yüzyıllarda Uluslararası Ticarete Bizans ve Sasani Rekabeti. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2020 Vol. 8. Issue 2. Pp. 645–653.
12. Дмитриев В.А. *Борьба Римской (Византийской) империи и Сасанидского Ирана за преобладание в Передней Азии (III–VII вв.)*. Псков: ПГПУ, 2008. 148 с.
13. Пигулевская Н.В. *Византия на путях в Индию. Из истории торговли Византии с Востоком*. М.-Л.: 1951. 410 с.
14. Гумилев Л.Н. *Древние тюрки*. М.: Клышников и Комаров и Ко., 1993. 536 с.
15. Pourshariati Parvaneh. *Decline and Fall of the Sasanian Empire. The Sasanian-Parthian Confederacy and the Arab Conquest of Iran*. London and New York: I.B.Tauris & Co Ltd, 2008. 553 pp.
16. Ганиев Р.Т. Древние тюрки и Китай в 553–581 гг.: приемы и методы внешней дипломатии. *Вестник Томского государственного университета*. 2017. № 418. С. 78–84.
17. Янгутов Л.Е., Марханова Т.Ф. Легизм и буддизм в истории формирования империй Цинь и Суй. *Вестник Томского государственного университета. История*. 2020. № 65. С. 101–110.
18. Феофилакт Симокатта. *История*. Вступ. ст. Н. В. Пигулевской. Пер. С. П. Кондратьева. М.: Арктос; Вика-пресс, 1996. 272 с.
19. Кузембайулы А., Абиль Е.А. *История Казахстана*. Костанай: Костанайский региональный институт исторических исследований, 2006. 350 с.
20. Наршахи Мухаммад. *История Бухары*. Пер. с перс. Н. Лыкошина. Ташкент, 1897. 128 с.
21. Кляшторный С.Г., Савинов Д.Г. *Степные империи древней Евразии*. СПб: Филологический факультет СПбГУ. 2005. 346 с.
22. Бичурин Н.Я. (Иакинф). *Собрание сведений о народах, обитавших в Средней Азии в древние времена*. М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1950. Т. I. LXXXVIII+381 с.
23. Lovell Julia. *The Great Wall: China Against the World, 1000 BC – AD 2000*. Grove Press, 2007. 432 pp.
24. Yihong Pan. *Son of Heaven and Heavenly Qaghan; Sui-Tang China and its Neighbors*. Bellingham: Western Washington University, 1997. XVI+428 pp.
25. Taşağıl Ahmet. *Gök-Türkler. Atatürk Kültür, Dil, ve Tarih Yüksek Kurumu. Türk Tarih Kurumu Basımevi*. 160 s.

26. Ганиев Р.Т. Торгово-экономические отношения восточных тюрков с Китаем (VI-VIII вв.). *Китай: история и современность: материалы VI международной научно-практической конференции*. Екатеринбург, 20–21 нояб. 2012 г. Екатеринбург: Изд-во Уральского университета, 2013. С. 92–97.
27. Гумилев Л.Н. Война 589 г. и Гератская битва. *Известия Академии наук Таджикской ССР. Отделение общественных наук*. 1960. № 2 (23). С. 61–74.
28. Мамбеталиев А.Э. *След Христа на шелковом пути*. Bishkek: Janyzak Print, 2013. 53 с.
29. Гумилев Л.Н. Великая распря в первом тюркском каганате в свете византийских источников. *Византийский временник*. 1961. Т. XX. С. 75–89.
30. Гумилев Л.Н. *В поисках вымышленного царства*. СПб: Азбука, 2014. 480 с.

Melnyk V. Why didn't Byzantium subjugate the Turkic Khaganate? China's role in international agreements and Vassal Oaths of the late 6th century AD

Summary. The article is devoted to the little-studied international agreements issue in the Central Asian region of the second half of the 6th century AD. The author's interest focuses on the peace treaty between the Turkic Khaganate and Sui China (584), on the Turkic kagan's vassal oath of allegiance to the Chinese emperor (586), and on the imperial decree to open the Chinese market to Turkic merchants (588). These facts are analyzed in Byzantine-Turkic relations' conceptual context, which were described by historian Lev Gumilev as "steppe Byzantium". The author's position is to defend the thesis of the polivassality of the Turkic Khaganate. The Turkic kagans saw no problem in taking oaths of allegiance to the Byzantine (Eastern Roman) and Chinese rulers at the same time. De jure, Byzantine, Persian, and Chinese legal documents defined Turks as "vassals", "subjects", or "foederati". De facto, the Turks had strong political structures and sought to change their "suzerains" by specific economic interests. That is why the Chinese Emperor Wen of Sui's competent economic policy deprived the Byzantines of the opportunity to implement their public law claims within the Turkic Khaganate politically. However, the Turks fell into the trap of the Sui dynasty. Having succumbed to Chinese provocations, the Turkic kagans decentralized their possessions. The emergence of the Western Horde and the Eastern Horde politically destroyed the first sprouts of Turkic statehood. Thus, the author's statement is unequivocal: the Turkic Khaganate of ca 552–603 cannot be legally defined as a "full-fledged" sovereign state. The legal status of the Turkic Khaganate should be interpreted as a "polivassality nomadic political entity". The key geopolitical competitors for the influence on the Turkic kagans were primarily the Chinese and Byzantines. However, both the Chinese and the Byzantines' strategic interests were aimed at preventing the growth of Iran's power. That is why the Eastern Roman Empire (Byzantium) and the Chinese Sui dynasty supported Turkish political institutions' viability.

Key words: Turkic Khaganate, Sui dynasty, Eastern Roman Empire (Byzantium), peace treaty of 584 AD, Vassal Oath of 586 AD, Trade Agreement of 588 AD.